

Kansen voor menswaardige en duurzame opvang, overal in Nederland (door de Spreidingswet)

VluchtelingenWerk pleit voor een stabiele en toekomstbestendige asielopvang. De begin 2024 aangenomen Spreidingswet biedt een kans om het opvanglandschap voor asielzoekers en vluchtelingen op een positieve manier te herstructureren. Zo kan er opvang worden gerealiseerd die voldoet aan de kwaliteitsstandaarden, duurzaam en liefst kleinschalig is. Een opvang die asielzoekers meer eigen regie geeft, waarbij zij eerder kunnen participeren en ook bijdragen aan de lokale samenleving. Dit vergroot ook het maatschappelijk draagvlak voor de opvang van vluchtelingen.

Onze missie en visie op asielopvang

VluchtelingenWerk Nederland is een onafhankelijke, breed samengestelde professionele organisatie die zich op basis van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en met vele vrijwilligers inzet voor de bescherming van asielzoekers en vluchtelingen door persoonlijke steun en belangenbehartiging bij hun toelating, opvang en maatschappelijke participatie, primair in Nederland.

Deze missie leidt tot de volgende uitgangspunten voor asielopvang:

1. **Recht op goede en veilige opvang**

Na veelal moeilijke omstandigheden en traumatische ervaringen hebben asielzoekers behoefte aan rust, ruimte en respect bij aankomst in Nederland. Een opvanglocatie moet dit kunnen bieden en houdt rekening met bijzondere behoeften en kwetsbaarheden.

2. **Regie over het eigen leven, meedoen en aldus ook bijdragen aan de samenleving**

Ook in de opvangfase moeten asielzoekers de regie houden over hun eigen leven en zoveel mogelijk de kans krijgen om deel te nemen aan de samenleving en aldus ook daaraan bij te dragen.

De huidige asielopvang: het systeem staat centraal

In het huidige opvangbeleid staat het systeem centraal. Sinds 1991 is de opvang van asielzoekers direct gekoppeld aan de asielprocedure. Asielzoekers moeten in centrale opvanglocaties de beslissing op hun asielaanvraag afwachten. De fases in de asielprocedure leiden tot regelmatige verplaatsing naar andere locaties. Al deze locaties zijn meestal grootschalig en ver van de bewoonde wereld gelegen. En er is weinig sprake van aandacht voor de persoon van de asielzoeker.

Vluchtelingen kunnen hun wachttijd in de opvang niet zinvol benutten. Ze krijgen niet de kans om hun vaardigheden in te zetten en te ontwikkelen. Dit kan hun latere integratie maar ook een eventuele terugkeer negatief beïnvloeden. Het langdurig in onzekerheid en ledigheid moeten wachten, ontnemt asielzoekers de regie over hun eigen leven. Dit leidt tot demoralisering en achteruitgang van hun fysieke en mentale gezondheid.

De huidige asielopvang en hun bewoners staan ver van de samenleving af. Zowel wat betreft de fysieke locatie als in de beleving van bewoners en de buurt. Omwonenden worden vaak onvoldoende geïnformeerd en betrokken, en ook lokale werkgevers niet. Grootschalige opvang, langdurige onzekere procedures, veel gesleep met mensen van de ene naar de andere locatie, slechte leefomstandigheden: het leidt allemaal tot verlies aan menselijke waardigheid, stress en ook tot onderling conflict.

Door de manier waarop de opvang nu is georganiseerd, brokkelt het maatschappelijke draagvlak voor opvang van asielzoekers en vluchtelingen geleidelijk af. De politiek neemt negatieve berichtgeving in de media – die de opvang stelselmatig als een onbeheersbare crisis die ons overkomt neerzetten – steeds vaker over. Mede hierdoor zijn gemeenten soms terughoudend in het openen van opvanglocaties.

Ons alternatief: een duurzamere, menswaardigere asielopvang

Toen de asielopvang steeds vaker kampte met een structureel gebrek aan capaciteit en het asielsysteem feitelijk onhoudbaar werd, formuleerde VluchtelingenWerk in juli 2022 samen met de UNHCR een [alternatief voorstel dat sindsdien onze leidraad is](#).

In onze ogen moet een duurzame, menswaardige opvang:

- ingebed zijn in de lokale samenleving;
- bewoners toegang geven tot goede en bij hun situatie passende informatie;
- bewoners goede, onafhankelijke (juridische en sociale) begeleiding bieden;
- bewoners de mogelijkheid geven om vanaf dag 1 actief te participeren;
- bewoners aansluiting geven bij voorzieningen en activiteiten in de buurt zodat zij in contact komen met omwonenden. Dit versnelt participatie en het vinden van werk;
- maatschappelijk draagvlak hebben binnen de gemeente waarbij omwonenden en burgers actief betrokken zijn;
- omwonenden de mogelijkheid bieden om ook gebruik te maken van diensten en activiteiten in de locatie.

Door de Spreidingswet meer kansen voor vluchtelingen en de samenleving

VluchtelingenWerk heeft in goede samenwerking met anderen een belangrijke rol gespeeld in de politieke lobby rond de Spreidingswet. Daarbij baseerde zij zich op bovenstaande uitgangspunten. Met het aannemen van de Spreidingswet die per 1 februari 2024 is ingegaan, is het mogelijk om menselijkere, kleinschaligere asielopvang in de praktijk te brengen. VluchtelingenWerk ziet deze wet dan ook als een uitdrukkelijke kans.

Kans op een menswaardige asielopvang

Het is essentieel om invulling te geven aan de urgente maatschappelijke opgave om structureel voldoende capaciteit in de asielopvang en een fatsoenlijke opvang van mensen te garanderen. De Spreidingswet is hiervoor een uitgelezen instrument.

Met de wet krijgen gemeenten een wettelijke taak bij de opvang van asielzoekers. Er komt stabiele, meerjarige opvangcapaciteit beschikbaar. Hierdoor worden mensonwaardige situaties zoals in Ter Apel en in noodopvanglocaties in de toekomst voorkomen. Ook kan de opvang kleinschaliger worden ingericht. Door opvang duurzaam, voor de lange termijn in te zetten in wijken en buurten door heel Nederland ontstaat ook rust in het stelsel. Hopelijk leidt dit ook tot meer rust in de maatschappelijke discussie over de opvang van asielzoekers. En voor alle organisaties die betrokken zijn bij deze opvang.

Als gemeenten onderling en in overleg met de provincie geen overeenstemming bereiken, kan het Rijk met deze nieuwe wet een gemeente hiertoe verplichten. Maar dit gebeurt alleen als laatste redmiddel. Gemeenten krijgen ruim de tijd om er bij de verdeling van asielzoekers onderling uit te komen. Bij de verdeling wordt ook rekening gehouden met de financiële draagkracht van gemeenten.

Opvang anders inrichten

Steeds meer gemeenten willen kleinschaligere vormen van opvang die past bij de grootte van hun gemeente. De Spreidingswet maakt dit mogelijk en hier is ook draagvlak voor onder de Nederlandse bevolking. Het Sociaal en Cultureel Planbureau ([Publicatie 'Met beleid van start'](#)) concludeert dat opvangbeleid een eerste stap is in het integratiebeleid. Korte opvang, weinig verhuizen en deelnemen aan activiteiten dragen bij aan een betere mentale gezondheid, snellere taalverwerving en een betere positie op de arbeidsmarkt. Een kleinschalige opvang die gericht is op participatie in de omringende samenleving leidt tot actievare, gezondere bewoners in plaats van hospitalisering.

VluchtelingenWerk vindt het een zeer positieve ontwikkeling dat het COA concrete plannen heeft voor kleinschaligere vormen van opvang. Het opvangen van asielzoekers in kleinschalige locaties midden in de samenleving is volgens ons dé manier om tot een stabiel en toekomstbestendig opvangsysteem te komen. Mensen en het behoud van hun veerkracht staan hierbij centraal. De asielprocedure en de opvang moeten worden losgekoppeld. Zo kunnen asielzoekers zo veel mogelijk op hun eerste opvanglocatie blijven wonen en hun leven van daaruit verder oppakken.

De voordelen op een rij

Voor asielzoekers en vluchtelingen:

- Minder anonieme opvang en meer menselijk contact op de locatie en met omwonenden.
- Meer regie op het eigen leven en behoud van motivatie en veerkracht.
- Minder schadelijke effecten op de gezondheid en latere integratiekansen.
- Betere leefomstandigheden waarbij vluchtelingen bijvoorbeeld zelf koken en meer privacy hebben.
- Een betere toegang tot medische en psychosociale zorg.
- Meer mogelijkheden om gebruik te maken van gemeentelijke voorzieningen. Bijvoorbeeld taalscholen, (vrijwilligers)werk, kinderopvang, deelname aan sportactiviteiten bij clubs.
- Een grotere kans op persoonlijk contact en het treffen van andere mensen. Essentieel om de geleerde taal actief te spreken.
- Het makkelijker kunnen opbouwen van een persoonlijk sociaal netwerk dat bij vervolghuisvesting na statusverlening niet verloren gaat.
- Kinderen kunnen vaker op dezelfde school blijven na vervolghuisvesting in de gemeente.
- Eerder ingezette zorgtrajecten (psycholoog, jeugdhulpverlening etc.) kunnen na vervolghuisvesting doorgaan.

Voor gemeenten en de samenleving:

- Asielzoekers die een status hebben gekregen, worden gehuisvest in diezelfde gemeente of de directe omgeving daarvan. Als toekomstige bewoners van die gemeente wordt er geïnvesteerd in hun participatie en betrokkenheid in deze omgeving. Hierdoor zullen mensen later sneller slagen voor hun inburgeringsexamen.
- Vluchtelingen kunnen eerder actief deelnemen aan de arbeidsmarkt.
- Minder hospitalisering leidt tot minder gezondheidsschade en lagere zorgkosten.
- Kinderen zullen naar reguliere scholen gaan en dus al snel contact hebben met Nederlandse kinderen. Dat is goed voor hun latere schoolcarrière en leidt tot onderling contact en begrip, ook van de betrokken ouders.
- Door de kleinere schaal is de asielopvang minder zichtbaar in beeld en is er minder beveiliging en bewaking nodig. Bewoners zullen elkaar onderling eerder aanspreken over een probleemsituatie op de locatie. Negatieve incidenten en overlast zullen minder voorkomen. Hierdoor nemen de leefbaarheid en het welzijn van de bewoners toe.
- Door voorspelbare opvang op vaste locaties weet iedereen beter waar hij aan toe is en kunnen zij structurele samenwerkingsafspraken maken.
- Investeren in personeel loont want er is sprake van langdurig werk.
- Een asielopvanglocatie wordt een basisvoorziening in de wijk die net zo gewoon is als een bibliotheek.
- Asielzoekers maken net als andere inwoners gebruik van gemeentelijke voorzieningen, zoals een wijkcentrum, de GGD, een ouder-kindcentrum, scholen, winkels, sport en recreatie etc. Hierdoor ontstaan er veel meer vanzelfsprekende ontmoetingen. Zo wordt de afstand tussen gevestigden en nieuwkomers overbrugd.
- De opvang komt in rustiger vaarwater. Locaties worden niet langer geopend en daarna toch weer gesloten. Blijvende locaties geven minder aanleiding tot gepolariseerde politieke debatten.
- Er ontstaat meer maatschappelijk draagvlak omdat het over minder grote aantallen gaat en niet over grote anonieme centra met een hek of slagboom ervoor.
- Wanneer (een deel van) de opvang niet nodig is, kunnen er andere groepen 'spoedzoekers' verblijven, zoals mensen in scheiding, economische dak- of thuislozen, arbeidsmigranten etc.

Een helder kwaliteitskader is nodig

Inmiddels is duidelijk dat niet alleen het COA kleinschalige opvangplekken zal beheren. Ook gemeenten, het Rode Kruis en andere partijen kunnen dit op zich nemen. Dit is een goede ontwikkeling die echter wel om zorgvuldige afspraken vraagt. In onze ogen moet het niet uitmaken wie de beheerder is van de locatie voor de voorzieningen, rechten en plichten van bewoners. Er is een helder kwaliteitskader nodig waaraan alle opvanglocaties moeten voldoen. En waarin sprake is van een duidelijke rol- en taakverdeling voor alle betrokken partijen. Vanzelfsprekend sluit dit kader aan bij de opvangrichtlijn en andere relevante internationale, Europese en nationale wet- en regelgeving.

Naast regelgeving op het gebied van fysieke veiligheid, brandveiligheid en hygiëne gaat het verder om:

- voldoende privacy;
- een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer;
- de mogelijkheid om zelf maaltijden te kunnen bereiden;
- toegang tot (gemeentelijke) voorzieningen;
- bijzondere opvangeseisen voor mensen in een kwetsbare positie (art. 21 en 22 van de Opvangrichtlijn)
- het belang van het kind (art. 23 van de Opvangrichtlijn), zie [de uitwerking voor kindvriendelijke opvang](#);
- toegang tot adequate zorg;
- toegang tot (taal)onderwijs, sport en (vrijwilligers)werk;
- toegang tot goed werkend internet en huiswerkplekken;
- bewonersparticipatie (artikel 18 lid 8 van de Opvangrichtlijn).

Rol VluchtelingenWerk bij (kleinschalige) asielopvang

Al tijden pleit VluchtelingenWerk voor een opvang zoals hiervoor geschetst. Hierin trekken we graag op met gemeenten. Daarbij brengen wij onze kennis en expertise in over vluchtelingen, opvang, asielprocedure, integratie, rechten en plichten. VluchtelingenWerk is al jarenlang op alle opvanglocaties aanwezig om voorlichting te geven en asielzoekers te begeleiden tijdens hun procedure. We kunnen gemeenten informatie, tools en goede voorbeelden aanreiken waar het gaat om het openen en ook het reilen en zeilen van een opvanglocatie. Daarbij zetten we in om ook draagvlak te creëren en de buurt te betrekken.

VluchtelingenWerk staat voor een menswaardige opvang die bijdraagt aan eigen regie, zelfredzaamheid en veerkracht. Bewoners moeten direct verbinding kunnen maken met hun omgeving en daarin actief kunnen participeren. VluchtelingenWerk is werkzaam in bijna alle gemeenten. De begeleiding die we al in veel gemeenten bieden rond de integratie van vluchtelingen, sluit goed aan op wat VluchtelingenWerk wil en kan doen in opvanglocaties. De begeleiding door VluchtelingenWerk in de praktijk kent een doorgaande lijn 'van aankomst tot zelfstandigheid'. We werken daarin nauw samen met reguliere instellingen en organisaties en maken gebruik van elkaars expertise.

VluchtelingenWerk en de uitvoering van de Spreidingswet

Door de Spreidingswet kan VluchtelingenWerk bijdragen aan duurzame en menswaardige opvang. Waar mogelijk kleinschalig en in goed overleg met gemeenten, provincies en de wijken. Met haar kennis en ervaring van asiel en integratie is VluchtelingenWerk een goede gesprekspartner. In het maken van keuzes staat het belang van asielzoekers en vluchtelingen voorop. Ook op lokaal en regionaal niveau gaat VluchtelingenWerk graag in gesprek met betrokken partijen. Ideeën, ervaringen en adviezen voor een menswaardige en duurzame opvang komen daarin aan bod. Daarnaast kan VluchtelingenWerk ook actieve inzet bieden bij de concrete invulling van de asielopvang.
